

МЕЧ-ПЕРЕМОЖЕЦЬ

Чував я: хлопець, повний сил,
Бентежний, мов ріка,
Одного разу вовка стрів
В густих чагарниках.

Очима блиснувши, хижак
Ладнався до стрибка —
Але стрибнула по кінжал
Звитязцева рука.

Він без вагання, наче лев,
На вовка враз напав.
А збоку був шакал — що от
Глузливо підступа.

Як ти — озвався — такий герой
Син волі й боротьби,
Невже від зброї ти сп'янів
І честь цілком згубив?

До бою ти з мечем ідеш,
А ворог без меча.
Ганьби, чорнішої за цю,
Ніде я не стрічав.

Таж лиха зовсім не бажа
Тобі твій давній друг.
Мої слова сумлінно зваж —
І викинь меч із рук.

Ти славний, гідний і ясний —
Та меч жахливий твій.
Ти мудрий, чесний — та

бруднить
Тебе цей знак крові.

Убивця, душогубка — сталь,
Злий скорпіон — кінжал
Лиш випадуть із чесних рук,
Як вигадка чужа, —

То під тобою, мов стріла,
Помчить удачі кінь,
Тебе за приклад оберуть
Перекази людські.

За ніж хапається лише
Негідн й боягуз.
Для тебе ж буде досить рук
і зброю кинь другу.

* * *

Суворо одказав боець —
Ще вище зняв меча.
— Брехня! Лиш шабля вражу
лють

Примушує мовчати.

Кому про дружбу дзвониш
ти?

Усім збагнути варт:
Лихому вовкові шакал
По крові — рідний брат.

Я твердо байку бережу
Про лева та змію,
Бо нею вчитель гартував
Гарячу юнь мою...

Гремучий змій, що постарів,
Раз лева десь зустрів.

Змій бачить — не втече
живий
з ворожих пазурів.

І засичав лукавий гад,—
Знайшов рятунку шлях:
— Гей, лисе! Левове хутро
Не дарма ти одяг.

Ти гордий лев лише з лица,
А мужності в тобі,
Як в серці зайця. Що ж,
такий,
Ти, певно, й в боротьбі?

Я словом правди присягнув
І совістю гадюк:
Не з роду левів ти! Так хто ж
Ти будеш? Чий онук?

Якщо ти справді лев — так
де ж

Душа царя звірів?
Де та одвага, що бува
У них, крім пазурів.

Я ладен битись — та коли
Не заяче твоє
Ще серце — і левина кров
У жилах лева є,—

Тоді до скромних сил моїх
Приглянься — й з цього дня
Ти зброю власну у бою
З моєю порівняй.

Дивись: у мене зуби є —
І в тебе повний рот.
А ти ще й кігтями зібравсь
Живіт мій розпороть.

Як не мене — то лап самих,
Своїх соромся лап —
Що на безногую змію
Їх пристрасть повела б.

Якщо ти справедливий звір,
Боєць одважний ти,

То лапи кільцями дозволь
Моїми обплести.

Роззявиш пащу ти, я — рот,
Озброєні не зле —
Тоді ми рівний чесний бій
Почнем, хоробрий лев! —

Шляхетне серце звіря вкрай
Розчулили слова
І посоромивсь він змію
Звичайно убивать.

І гордо згодивсь чесний лев
На рівну боротьбу —
І про отруйний рот змії
У запалі забув.

Тоді дві пари дужих лап
Гремучий змій здавив
І жало смерті в уші льва
Без жалю застромив.

Отак загинув чесний лев
Од підступу та лжі.
Без друга, радника — не знав
Гадючої душі.

Я силою той самий лев —
Та розум мій — людський,
Крім цього, ще у мене є
Учитель мій близький.

От тебе й вовчої злоби,
Ти зрадник, злий шакал,
Учитель мудрий вже не раз
Мене оберігав.

Мене б оцей хижак роздер
В кривавії шматки,
Якби лиш випустив тепер
Я шаблю із руки.

А ти вовкам — найкращий
брат,

Ти їхній друг — шпигун,
Й пізнаєш сам раніш од них
Ти сталь мою тугу.

Одвертий ворог не страшний,
Як в полі чистім бій,
Зліш ворога гадючий яд —
Лукавий підступ твій.

І мову обірвав боець,
Швидким рубнув мечем —
І той майнув, немов гроза,
Що блискавками тче.

Удара першого вогонь
Прийняв шпигун — шакал.
А потім вовка досягла
Шаблюка юнака.

* * *

У темряву зійшли віки
Насильства і рабів.
Трудящі новий, вільний світ
Будують в боротьбі.

Я славлю дужий, юний клас,
Республіку мою,
І класу перемошний меч —
Крицеве ДПУ.

Ворожі голови не раз
Стинав одважно з плеч,
Він робітничі рятував
Вартовий вірний — меч.

Зажата в трудовій руці
Його стальна дуга.
Він друзям — мов пахучий
мед,

Отрута — ворогам.

То розбушованим вогнем
Насильства світ січе,
То свіжим радісним дощем
В поля труда тече.

То в горлі вражим поперек
Стає дуга стальна,
То шлях ворожий заступа,
Мов камінна стіна.

А не було б його — то вовк,
Кривавий капітал,

Давно вже наших тіл
По вітру б розметав. шматки

Та вовчі друзі потайні,
Меч волі кленучи,
Немов шакали, хочуть нас
Часом іще повчить.

— Нема на світі краще Рад,
І мудрі й бойові —
Але нащо їм ДПУ,
Нащо їм вартові?

Чекістів не було б між нас,
Жили б ми без тривоги
На цілм світі нам ніхто б
Не заступав дорог:

Гей, киньте меч! — кричать вони,
Мов друзі дорогі,
А на умі: робочий клас
Схопить в тиски тугі.

То соглядатаїв своїх
Нам шле ворожий стан,
То горло нам хотять здавить
У зрадницький аркан.

Та нас, як лева літ старих,
Їм в сіть не заманить.
Гостріш, гнучкіш за кожним
днем
Став меч наш вогняний.

І все міцніш стискає труд
В руках труда шаблі,
Од класів щоб не стало
більш

І сліду на землі.

Брудних шакалів хижий
зброд

Розбитий буде вщент
І вовка злого чорна кров
На землю потече.

Гряде стальна Країна Рад,
їй партія — вождем.
Зв'язать левиних рук собі
Вона не дасть ніде.

Гостріш, гостріш вістря
                                сталіє,
Вганяйся в гніт і тьму.
Нехай живе робочий меч —
Крицеве ДПУ!

Переклав *Т. Масенко*

НАД ЗЕЛЕНОЮ ЗАПЛАВИНОЮ

ФРАГМЕНТИ

Продовження¹

Коли ви вийдете з Касянового хутора і зійдете на гостру могилу, то побачите ліворуч лани „Вільної Праці“, а праворуч пішли лани артілі „Нового Життя“. „Червона Україна“ лежить між ними. Всі три артілі змагаються між собою. Але в той час, коли „Червона Україна“, розгортаючи соцзмагання та ударництво, очищаючи свої лави від ледарів, симулянтів та підкуркульників, упевнено йшла до більшовицьких перемог, коли „Вільна Праця“ перемогала своє відставання і швидкими темпами наздоганяла „Червону Україну“, артіль „Нове життя“ лежала у глибокому прориві.

Причини цього прориву були дуже складні. Насамперед, вони полягали у гнилому керівництві. Угіддя артілі йшли вузькою смугою від села Кам'янки, що було над самою річкою, на сім кілометрів у степ. До революції у Кам'янці був поміщик Павлов. Його економія вважалася за зразкову на цілий повіт,— все в ній було „американізоване“. Коні стояли у прекрасних стайнях, за коровами ходили як за якимись павами, їх мили, купали, короварні були чисті, світлі, високі, до кожного корита була проведена водогоном вода. Його беркшири славились на всю округу. Для них був зроблений серед двору спеціальний басейн з проточною водою.

На своїх 800 десятинах Павлов мав більші прибутки, ніж інший поміщик з 3000 десятин. Тодішні газети писали про економію Павлова та про його „культуртрегерство“ цілі дифирамби. До нього їздили вчитися здалеку.

Цей „культуртрегер“ дуже, „своєрідно“ вчив кам'янських селян культурно господарювати. Звичайно, селяни жили в гірших умовах, ніж свині пана Павлова. Село тулилося на піскуватих кучугурах, що їх оточувало болото. Воно хворіло на пропасницю. Але що до того було Павлову? Прийшли до

¹ Початок див. „Черв. Шлях“ №№ 6 за цей рік.

нього якось селяни просити допомогти їм відкрити у селі школу. Павлов вигнав їх зі словами:

— Нічого не дам, бо мужикові грамота шкідлива!..

Зате Павлов „учив“ селян інакше. Іде він, бувало, полем парою коней на фаєтоні і бачить, як якийнебудь злидар шкрябає плужком землю, зупиниться й питає:

— Ти що ото робиш?

Той скидає шапку і, тримаючи її коло грудей та кланяючись, говорить несміливо:

— Орю, барин!..

Павлов насуплює брови, лице йому стає червоне, як печений бурак, від нетерпіння він ляскає нагаєм по лакованих чоботях.

— А огріхів чому наробив?

— Худоба слаба, барине, а земля зсохлась, як камінь, от і огріхи!

Рука з нагаєм підноситься вгору; нагай свистить у повітрі і лягає на спину бідолашньому дядькові. У „барина“ перекривлене лице; він кричить:

— Не роби огріхів!.. Не роби огріхів!..—і удари грядом сипляться на плечі, на спину селянина.—Вчись господарювати, як я!.. Вчись господарювати, як я!..

Такий був „культуртрегер“. Вся околиця його знала і боялася, як чорта. Коли вибухнула революція, то Павлов, боячись над собою самосуду, з села втік. Тоді селяни наскочили на його економію, розібрали її до щенту, будівлі спалили і спогадом про неї лишився тільки артезіанський колодязь та великий садок, що терасами спускався до річки.

Року 1918 цей „культуртрегер“ повернувся до села на чолі карного загону. Він наклав на селян величезну контрибуцію, немилосердно їх катував, так що десять трун зразу однесли на цвинтар. Розповідають, що примушував селян їсти землю і при тому приказував:

— Хотів землі, їж тепер!.. Не то тебе самого покладу в землю!

Потім Павлов зник і років сім про нього не було жодної чутки, думали, що десь загинув. Але в 1925 році хтось із кам'янських селян пізнав його в одному радгоспі на півдні України. Павлова заарештували і судили в Кам'янці. Суд засудив його до розстрілу. Павлова не стало, але охвістя його лишилося. В 1932 році, під час гострої боротьби за хліб, артіль „Нове Життя“ уперто хліба не здавала. На всі нагадування правління твердило:

— Хліба немає!..

— А де ж хліб?

— Не вродив.

На ділі було не так. Артіль мала 900 га посівів. Перед цим у колгоспі була комісія. Комісія ходила, прики-

дала, підраховувала. Потім, сперечалась з правлінням. На решті, прийшли до висновку, що врожай треба вважати, в середньому, 4 центнери з га. Значить, „Нове Життя“ повинно було намолотити 3600 центнерів зерна. Так ухвалили і так записали.

Де ж подівся хліб? Комісія неправильно вираховувала? Ні, кажуть, комісія вираховувала правильно. Яким же чином тоді сталася нестача в 1300 центнерів?

Відповідь була одна: хліб розікрали. Хліб крали ще в колосках. Були такі „хлібороби“, які ні сіяли, але ножами ретельно жали і збирали до ям. Хліб крали і під час возовиці. Крали його і під час молотьби. Крали його і прямо з колгоспних комор. У наслідок було розікрадено 1300 центнерів.

Це все викрила спеціальна бригада, яка приїхала з Харкова. Тепер лишилось тільки знайти конкретних винуватців цього. І коли копнулися у справах, то зараз же на них і наткнулися.

Кілька років заступником голови у „Новому Житті“ і польоводом був колишній лановий Павлова—Кисіль Микола. Кисіль організував навколо себе цілу зграю глитаїв та крадіїв колгоспного хліба. Був у це замішаний голова колгоспу, секретар партосередку, голова сільради. Це був, справді, „запашний“ контрреволюційний букет. Кисіль тримав колгосп у своїх руках і крутив людьми, як хотів, голова у нього був просто затичкою. Він при цьому згадав старі „економіческі порядки“ і примушував колгоспниць віддаватись собі, в противному разі відмовляв їм у роботі, а деяких з них, кінець кінцем, виключав із колгоспу.

На лаву підсудних посадовили, крім Кисіля, ще 11 чоловіка. Серед них був куркуль Пуха Михайло, права рука Кисіля. Пуха був головним організатором крадіжок хліба, це він, за розпорядженням Кисіля, під час молотьби, пустив у послід та роздав без будьякого обліку 2500 пудів. Тут був петлюровець Пода Андрій, що теж крав хліб. Поді допомагали три брати—підкуркульники Грякали. У цій же компанії обривався „член партії“ Білобров, голова сільради Подоляка, секретар партосередку Горбань, який колись з батьком Подоляки арендували разом парового млина. Тут були також і три колишні куркульки—Безноса Приська, Рибалка Одарка та дочка Пухи—Наталка. Нарешті, до цієї компанії належав учитель Савронь, махровий петлюровець.

Вся ця компанія одержала те, на що вона заслужила. До „Нового життя“ був посланий новий голова, але треба сказати, що й на цей раз вибір був не зовсім вдалий,—район не виніс свієї науки із кам'янської справи. Політвідділ, перебравши під своє керування артіль, почистив її від ворожих елементів, але частина „кисілівців“ не була виявлена до кінця і лишилась в артілі.

З весняною посівкампанією, з величезною допомогою від політвідділу, артіль сяк-так упоралась, але „кисілівщина“ в ній ще сиділа і роз'їдала окремі ланки артілі.

Бувши у політвідділі, ми запитали начальника, в чому причина того, що окремі колгоспи відстають. Начальник відповів:

— У людях. Наші колгоспи мають все, щоб успішно впоратись з усіма господарськими кампаніями. Але нам не вистачає потрібних людей. Ми їх ще слабо знаємо. Не знаємо ще, що за люди сидять на відповідальних посадах в колгоспах. Без сумніву, — окремі наші колгоспи ще засмічені чужими елементами!..

Він перегорнув кілька сторінок у зшитку, що лежав перед ним і продовжував:

— Багато колгоспників ще й на сьогодні слабо знають закони й останні ухвали партії. Та навіщо нам далеко ходити. Ось у нас єсть у Кам'янці колгосп „Нове Життя“. Історія цього колгоспу дуже інтересна! — і він нам розповів все те, що вище було написано про цю артіль. — Так от, приїжджаю я недавно туди. Зустрічаю на полі колгоспників. Питаю одного: „Ти розумієш, що таке гасло: зробити колгоспи більшовицькими, а колгоспників заможними?“

— Не знаю.

— А хто сказав ці слова, знаєш?

— Ні, не знаю.

— А за що ти працюєш, знаєш?

— Не знаю.

— А як тобі трудовні записують, знаєш?

— Та там десь записують!..

— Я так цього колгоспника, — каже начальник політвідділу, записав „Незнай“. Цей „Незнай“ є один із зразків „свідомості“ кам'янських колгоспників. Ясна річ, що такого стану ми надалі не можемо терпіти і я уже дав завдання моєму помішникові знайти для цього колгоспу хорошого голову й міцного парторга. Інакше ми з цим колгоспом провалилися!.. Я вас би дуже прохав проїхати до Кам'янки і допомогти нам витягти цей колгосп з прориву!.. — закінчив начальник політвідділу.

І от ми у Кам'янці. Напередодні був дощ і на вулицях стояли широкі калюжі. В них відбивалось синє небо з білими пухнатими хмарками. Десь недалеко протікала річка і від неї тягло нездоровою вологою. Зелені вулиці були по-рожні.

У дворі колгоспу ми зустріли гурт колгоспників, що тинялися тут без діла, або чекали на когось з правлінців.

— Є голова?

— Ні, голови немає, є самі ноги, — сміючись відповідає вам одна молодиця.

— Ні, ви без жартів.

Обличчя колгоспників зважніли.

— Та вона без жартів і говорить. Правду кажучи, ми таки рідко свого голову бачимо.

— А де ж він буває?

— А хто його знає. Як сяде рано на свою кобилу, та як поїде, то ніхто й не знає, де він і пропадає.

На цей раз, на наше щастя, голова скоро „знайшовся“. Він скочив з сірої кобили і пішов до нас.

— Товариш Троян?

— Він самий.

— Ну, товаришу голову, як у вас тут справи? Як готується до жнив?

— Та й голові недобре, і ногам не краще!..— пробує жартувати Троян.

— Чого ж то так?

— А так,— уникливо відповідає він.

— А ударники у вас хороші є?

— Та є.

— А хто вони такі, перевіряли?.. Що роблять?..

Троян каже:

— Роблять те, що їм скажуть.

— Ну, а як з комсомолом?.. Працює?

— Та нічого, ворухиться.— Але він тут же додає: — а втім, вважайте, що я майже ніякої піддержки від комсомолу не маю.

Ми здивовані,— от тобі й раз! То у нього комсомол „ворухиться“, то він зовсім від нього немає „піддержки“.

— Чому ж то так?

— Знаєте, народ все ще зелений. Йому не те в голові.

Питаємо про нового секретаря комсомолу, що його кілька день тому надіслав політвідділ.

— Новий секретар нічого, беркий хлопець!.. Старається!..

В такому дусі була вся наша розмова: вона нас не задовольнила ні в якій мірі. Ми мали того ж дня виїхати з Кам'янки, а тому написали до політвідділу, що, на нашу думку, в інтересах колгоспу, Трояна треба негайно зняти. Це було за кілька день перед початком жнив.

І от ми знову в Кам'янці. Сонце давно вже зійшло. Пізній ранок. На воротах, на своє здивування, здибуємось з Трояном. Стримано вітаємось.

— Що, почали косити?

— Та косимо помаленьку.

— А на роботу всі вийшли?

— Та, здається, всі, кому загадували.

Але в цей момент, ніби у докір Троянові, на подвір'ї з'являється цілий гурт колгоспниць. Всі вони з порожніми мішками.

— Ви чого тут і досі тиняєтесь?—накидається на них Троян.

— Та нам же треба борошно одержати, чи як?.. Ви ж, спасибі вам, учора нам не дали!..

— Марш зараз же у поле!..—кричить на них Троян.— Щоб і духу вашого не було!.. Не то поштрафую!..

Колгоспниці невдоволено й неохоче йдуть.

— А борошно ж як?

— Борошно вечером одержите.

Коли колгоспниці вийшли, Троян розводить руками і з скрухою говорить:

— Отак, як бачите, щодня... До чого ж несознательний народ, так просто сказати вам не можу!.. Двадцять разів доводиться говорити одне і теж!..

— Значить, вихід на роботу у вас недостатній, товаришу Троян?

— Правду сказати, плохуватий.

— А яких ви заходів вживаєте проти ледарів?..

— Та вважайте, що майже ніяких.

На коні вихорем влітає у двір бригадир Степан Штанько.

— Де люди?—питає він гостро у голови.

— Та пішли ж!

— Де пішли?—кричить Штанько.— А де Іван?.. Де Петро?.. Розумієш, дві лобогрійки стоять, нікого посадити скидати!.. І продуктів і досі немає!.. Чим же я годуватиму людей?..— повертається він на коні.— З чим явлюся до них?.. Де Хоменко?..

Хоменко — це комірник.

— А чорт його знає,—лютьється й собі Троян.— Хіба я йому сторож чи що?.. Я сам його цілий ранок шукаю!..

— А що, я сторож?..—насідає на Трояна Штанько.— Це ж ви, правління, за нього відповідаєте!..

— Я за нього відповідаю так, як ти!—бовкає у відповідь Троян.

Ми мовчки стежимо за цією сваркою. Як це не подібне до того, що ми бачили у „Червоній Україні“.

— А, пішли ви... з такою роботою!..—лається Штанько і повертає круто коня з двору.— Щоб мені через годину продукти були в степу, а то я не знаю, що зробию!— гукає він до Трояна.— В противному разі, напустю на вас колгоспників, тоді самі розбирайтесь, як знаєте!..—і він зникає у зелені вулиці.

Вся ця сцена справила на нас важке вражіння. Ми кажемо:

— Виходить, що у вас прорив?

— Та прорив же,—згоджується Троян. Але говорить це він якимось байдужим голосом. Видно, що йому прорив не болить, що він думає в цей момент про щось інше.

— Що ж ви гадаєте робити?—не відстаємо ми від нього.

Він прокидається від задуми.

— Да, треба щось робити!.. Треба подумати!..— У нього на обличчі з'являється машинальна посмішка.— Думаємо от оголосити штурмовий тиждень!..— каже він, але мені ясно, що ця думка йому спала в голову тільки зараз.

Я повертаюсь до свого товариша.

— Тут нам більше нічого робити,— кажу я,— ходімо, ма-
буть, краще в поле!..

І ми пішли в поле.

Там ми здибали нового парторга, товариша Халепу й польовода Ковіньку, що його всі чомусь кличуть „Дем'ян Іванович“. Халепу в колгоспі всього другий день. Ми починаємо йому розповідати те, свідками чого були у дворі. Дем'ян Іванович тактично відходить від нас набік.

— Вражіння таке, що в колгоспі панує повний розгاردіаш, якщо не злочинна недбайливість!— кажемо ми Халепі.— Звертаємо на це вашу увагу, як парторга!

— У мене теж таке вражіння,— погоджується Халепу.— Але ви самі розумієте, що за один день я не міг усього охо-
пити!

Він розповідає нам, що він знайшов у колгоспі. Трудодні за півтора місяці не рознесені по книжках і ніхто з колгоспників не знає, що він заробив. Такого поганого спільного харчування, як у „Новому Житті“, він не зустрічав ніде. В артілі він уже намацав кількох куркулів, як от Бухан Сава, Кричко Дмитро, куркульська дочка Лугова Килина. Ні голова, ні польовод нічого не роблять для того, щоб налагодити роботу, все пливе за водою. Вражіння таке, що вони навмисне саботують, щоб зірвати жнива й погубити врожай. Тільки один бригадир Штанько й нічого, зате другий— Сірий Пилип, ні богу свічка, ні чорту кочерга. У полі працює 6 косарок, але кожна з них викошує гектар-півтора, од сили. Викожено лише 120 га, а лишилося косити більше 750 цілком стиглого хліба. В'язальниці нав'язують 3-4 копи замість 6 за нормою!..

— Чому ж так мало?— питаємо ми у Дем'яна Івановича.

— Не встигаємо, людей не вистачає.

— А де ж ваші люди?

— Не знаю. Видно, сидять удома.

І дійсно, на 105 душ працездатних, сьогодні на роботу виходить трохи більше половини, решта б'є байдики.

— Чому ж ви нічого не робите, щоб піднести трудову дисципліну?

Дем'ян Іванович підводить брови.

— То не моя справа,— каже він.— За труддисципліну хай уже правління дбає. Мое діло — поле!..

— Але ж урожай може загинути!— говоримо ми обурено.— Ви ж, як польовод, повинні це розуміти!

— А що ж я можу зробити, раз самі колгоспники не хочуть робити. Мое діло маленьке: склав наряд, потребував людей, а далі вже бригадири відповідають! Мені не розіrvatись!..

На стерні, під копами, сидить купа жінок.

— Чого сидите?

— Косарка поламалась!—сміються вони.

— А як у вас був зроблений ремонт косарок?—повертаємось ми до Дем'яна Івановича.

— Ремонт був зроблений прекрасний. Ремонтувала бригада з Харкова, а приймала ремонт комісія із МТС.

У чім же річ? А річ у тому,—і для нас це було ясно,—що на косарках сиділи чужі люди,—або ледарі,—або підкуркульники. І от вони вирішили пустити артіль під укіс.

Коло косарки вовтузились двоє,—один низенький, опецькуватий, другий молодий ще парубок. Халепа, показуючи очима на опецькуватого, каже тихо:

— Бухан Сава.

Бухан, забачивши нас, починає ще дужче метушитися.

— Поламалась?

— Поламалась,—відповідає весело Бухан.—І чорт їх знає, чого вони так часто ламаються. Видно, народ до них незвичний!..—додає він з невинним виглядом,

— Ну, а якби це було на своєму, то теж так би ламалися?—питає Халепа.

Бухан випростується і, тримаючи ключа в руках, з тією ж вибачливою посмішкою говорить:

— Е, на своєму, то інша річ. На своєму, звичайно, того б не було.

Але зрозумівши, що тут він прохопився, Бухан одразу замовкає і з заклопотаним виглядом заходжується знову коло косарки.

— Значить, по вашому, виходить, що колгоспне—це не наше, а чиесь?—кажу я.—Так?

Бухан, не підводячи голови, відповідає:

— Чому не наше?.. Наше... То воно, бачте, коли в господарстві один хазяїн, то порядки одні, а як хазяїв багато, то й порядку чортма!..—вихоплюється в нього.

— Коли ж ви за таких темпів, як у вас, устигнете скосити?

— Та то вже коли встигнемо.

— До покрови, мабуть, коситимете!

На обличчі Бухана з'являється роблена посмішка. Він радо з нами погоджується.

— Та воно так,—каже він,—це ви правильно зволили сказати. За таких темпів, дійствительно, ми й до осені не закінчимо косити, хе-хе-хе!.. Вірно сказали, хе-хе-хе!..

Косарка, нарешті, полагоджена. В'язальниці займають свої

місця вздовж „стіни“ і починають в'язати. Колосків не під-
грібають.

— Чому колосків не згрібаєте?

— Нам хочби те зібрати, що на корню.

— Це ж великий збиток для вас.

— Е, де п'ють, там і ллють!..

— А де мелють, там і розсипають!..

Бригада була розкидана на якихось два кілометри, і на всю бригаду було лише одно відро для носіння води, так що косарям та в'язальницям доводилось бігати пити воду за кілька гонів. Ми вказали Дем'яну Івановичу, що нема нічого простішого, як це ліквідувати, — треба тільки розпорядитись прислати кілька відер у степ.

— А де їх узяти, коли їх немає! — знизує плечима Дем'ян Іванович.

— Як, і відер немає?

— А немає.

Мимо нас іде косарка Негреби. Раптом коні стають: Негреба на них нокає, потім бере батога і починає щосили батувати, але коні тільки прядуть ушима і не рухаються. Дем'ян Іванович дивиться байдуже, ніби це його зовсім не торкається. Тоді Халепа не витримує і, сам не свій, біжить до косарки, хапає Негребу за руку й кричить:

— Ти що це робиш?.. Навіщо худобу мучиш?..

Негреба дивиться на Халепу налитими кров'ю очима: потім з лобогрійки кидає об землю батіг й говорить з злістю:

— Худоби вам жалко, а людей ні!..

— В чім річ? — втручаюсь і я в розмову.

— А в тім, — так само злісно говорить Негреба, — що до хазяїнувались, що й коси нічим поточити. Бачите, ножі не ріжуть!.. Зате коней заріжемо!..

— А де ж ваше точило?

— Та його у нас і не було. Позичили у одного одно-
сібника, так він забрав, — каже, що собі треба. Хазяїни-и!.. — кидає Негреба призириливо.

— Чого ж ви нічого не говорите про це голові, не заявляєте правлінню?

— Голові?.. — Негреба криво посміхається, — А ми його бачимо колинебудь на полі? Він по шість день і очей не покажує, як і польовод. Оце чи не вперше я його тут бачу сьогодні!

Ми запитально дивимось на Дем'яна Івановича. Він червоніє і чомусь починає швидко моргати очима.

— Я більше буваю у бригаді Штанька, — виправдується він. — А до вас, правда, мало заглядаю!..

— Мабуть ти так і в Штанька буваєш, як у нас! — бурмоче собі під ніс Негреба.

— Ну-ну, порядки! — крутить головою мій товариш.

Ми йдемо далі і натрапляємо знову на цілу купу людей на чолі з бригадиром Сірим, які відпочивають.

— Сірий, чого люди не працюють?

— Свіданку чекають, товаришу Халепо.

— У нас, як у городі, — 8-годинний робочий день! — сміється Лугова Килина.

Це була висока, груднаста, ставна молодиця. З її повновидого обличчя з м'ясистим носом нахабно дивились на нас великі очі. Рот у неї був красивий, але якийсь хижий і коли вона сміялась, то показувала два рядки рівних і білих, як ріпа, зубів.

— Чому ж ви раніше не потурбувались за продукти?

— То правління винне, так воно за нас дбає, — сказала колгоспниця, що сиділа поруч з Килиною.

Ці слова стали за сигнал, — на правління з усіх боків посипалась низка скарг, — воно і нерозпорядливе, і не вміє керувати, не дбає за колгосп, дає харчі дуже погані.

Сірий пробує захищати правління, мовляв, не все ж воно так і погано робить, як то здається. На це один із косарів відповів:

— А ти, Сірий, не замазуй!.. Поставили тебе на бригадира, так ти й мовчи! Сам же знаєш, що воно так, так нічого підлабузнюватись!..

Ми розповідаємо колгоспникам про те, як працюють у „Червоній Україні“. Колгоспниці недовірливо слухають.

— От ви працюєте всі „на купу“, а потім ділите все це нарівно. А там ні. Там кожна в'язальниця знає, скільки вона нав'язала і залежно від цього їй записують і трудовні. Вчора, наприклад, Наталка Веклич нав'язала 15 кіп!..

— П'ятнадцять кіп?.. Ми такого ще й не чули!

— Нічого дивного немає, — каже стара Грунька Бабич. — Колись я молодою нав'язувала по 22 копи. Бувало, як візьмемось з своїм Панасом, так так у нас і горить!

— Скільки ж Натальці записали трудовнів за це?

— Два з половиною.

— От якби й у нас так! — вихоплюється у Івги Оданець і вона аж вся зашарілась.

— Нема нічого легшого. Бери собі стіну і жени!

— Для нас це діло невідходяще, — кидає Килина і швидко позирнула на Дем'яна Івановича.

Я перехопив той погляд. На мить наші очі зустрілись. Я питаю її:

— Чому не підходяще?

— А так. У нас народ слабший, а там дужчий. Потім ми хочемо, щоб усім було рівно. Який же то буде соціалізм, як не буде всім однаково?

— Е, — думаю собі, он ти яка, кумо, — в ім'я соціалізму куркульську зрівнялівку проповідуєш. Чекай же но!

А вголос кажу:

— Не підходяще це, знаєте, кому?

Килина розуміє мене, але вона приймає виклик.

— А кому? — питає вона зачіпливо.

— Куркулям.

— Я так і знала, що ви це скажете! — регоче роблено Килина.

— Так, куркулям. Бо соціалізм вимагає ударної праці і за соціалізму ледарям немає місця. А куркулям зрівнялівка на руку, бо чим гірше в колгоспі, тим краще для них. Ось чому вони так і стоять за зрівнялівку. Недаремно ж ми її так і звемо „куркульська зрівнялівка“!.. Очевидно, що й серед вас є такі, що співчують куркулям, а може й самі куркулі, а пролізли до колгоспу лише для того, щоб шкодити зсередини!..

Ця моя маленька промова була спеціально призначена для Килини. Я хотів викликати її на одвертість і не помилився. Стріла пущена була правильно і потрапила в ціль. Килина спалахнула вся, очі її потемніли і вона сердито завила:

— Ви нас не агітіруйте, будь ласка...

Килина замовкла, але вона вже не могла стримати себе і коли ми говоримо про необхідність організації табору в полі, вона піджимає губи, робить сором'язливо-нахабний вираз на обличчі і, зиркаючи на своїх сусідок, повільно каже:

— От якби ви нам в табір хорошого бугая прислали, тоді б і я, може, лишилася б спати у таборі!..

Дехто із колгоспниць вторить Килині легеньким сміхом. Івга червоніє й одвертається. Сірій вирішив, що Килина перейшла межі дозволеного і тому невдоволено каже їй:

— Ну, ти, розпустила язика!.. Люди діло говорять, а вона казна що варнякає!.. Постидалась би хоч чужих людей!..

— А ти що думаєш, вони не такі, як і ми? — говорить Килина і грає очима до Халепи.

Для мене стає ясним, що Килина — це тип куркульки, яка не тільки політично негативно впливає на колгоспниць, а що вона носить у собі і моральний розклад. Тим більше вона небезпечна для артілі, тим скоріше треба її звідти вигнати.

* * *

— Ні, — рішуче заявив мій товариш, — я не згоджуюсь на загальні збори! Що значить збори за такої ситуації, яка зараз утворилась у „Новому Житті“? — питав він. — Це галда, крик!.. Ні, тут потрібен удар!..

— Що ж ти пропонуєш?

— Ми мусимо на збори прийти з конкретними пропозиціями, ясними й чіткими вимогами!.. Я пропоную спершу

скликати актив, який би він не був маленький. Він мусить складатись з тебе, — вказав він на мене, — з нього, — і він ткнув пальцем на Халепу, — далі секретар комсомольського осередку Продан, — членів комсомолу, — ну, і тих колгоспників, що їм можна довіряти!.. От моя пропозиція!..

— Припустімо, що ми погодилися на неї. Що ми говоритимемо на цьому активі?

— Перш за все, ми мусимо розкрити таку таємничу особу, як оцей Дем'ян Іванович. Що це за польовод такий, що ввесь час мовчить з байдужим виглядом? Чи йому, справді, байдуже те, що робиться в колгоспі, чи може йому байдуже зовсім з іншого боку? Далі, поставити питання про Трояна і про все правління в цілому. Третє, обговорити й розробити загальний план наступу. На зборах ми повинні вказати вину кожного зокрема і кого ми пропонуємо на місце знятих. Не забувай ще й того, що без політвідділу ми не вправі нічого робити і на все мусимо дістати від нього дозвіл!..

— Я гадаю, що коли ми політвідділові представимо явні докази...

— То він їх ухвалить, хочеш сказати ти, — перебиває мене товариш. — Я це знаю, але все таки у мене думка така: зараз же написати до політвідділу, викласти йому всі факти й прохати, щоб хтось негайно приїхав сюди. Ми ж мусимо все до того підготувати!..

Кінець кінцем, ми пристали на його думку. Лист був написаний і його Халепа післав нарочним. Потім ми почали обговорювати решту питань. Халепа під час обіду оголосив колгоспникам, що з сьогоднішнього дня починається таборове життя. Але поскільки табір не устаткований, то сьогодні почуватимуть у полі ті, хто побажає. Щождо комсомольців та членів партії, то вони залишаються в обов'язковому порядку. Але завтра в табір переходять всі.

Перед вечором на короткий час у полі з'явився Троян. Він кілька хвилин покрутився коло нас, потім сказав Халепі:

— Ну, я поїхав. Мені треба зробити деякі розпорядження і підготувати все для табору!..

— Катай! — заохотив його Халепа. — Тільки обов'язково достань назавтра точило, відра, казанів ще два. Продукти щоб були у полі о п'ятій рано, чуеш?

— Буде зроблено!.. — і він скочив на свою кобилицю і сховався у синьому присмерку, що швидко насувався на степ.

Коли косарі й в'язальниці сховалися на дорозі, ніби їх прогинула ніч, ми розклали великий вогонь і посідали круг нього. Лишилось нас не багато; крім нас трьох та секретаря комсомольського осередку Продана, були в'язальниці-комсомолки — Івга Оданець, Тетяна Гуржій, Зінька Гасенкова, Чер-

каська Настя, комсомолец — косар Махоза Андрій, комсомолец Іван Шелюх, колгоспники — Рогочий Кіндрат, Тимко Улас, Тарас Юхим; з колгоспниць лишилися — Любка Шелюх, Мазоха Олена, Головкова Грунька, Ярошенкова Сонька. Був ще бригадир Штанько.

Від огню темрява видавалась ніби ще густішою. На заході дотлівала заграва; вона буха похолодає на купи тільки не виданого коксу. Світло полум'я лягало на наші обличчя багряними відсвітами, і від кожного, хто вставав, падала незграбна тінь, яка то ставала довгою, то швидко вкорочувалася до карликових розмірів. За невеликим колом світла стояла ніч. І от раптом з тієї ночі виступає чиясь постать, потім ми бачимо, як у світло коло ватри вступив Негреба і сказав:

— Я, товариші, теж вирішив лишитись. Приймаєте?

Робочий посунувся і, вказуючи коло себе місце, просто сказав:

— Сідай!

Негреба сів і, закуруючи цигарку, повернувся до Халепи.

— Я сьогодні був неправий, товаришу Халепо, — звернувся він до нього. — Але мене довели до зла наші хороші порядки. Та даю слово, що більше цього не повториться!.. — і він запитально подивився на парторга.

— Інцидент вичерпано, — засміявся Халепа. — Беру твою заяву до уваги.

Нарешті, можна було приступити до розмови. Насамперед, ми поставили питання про Дем'яна Івановича — що за людина?

— Та хіба ви не знаєте? — запитав здивовано Негреба. — Та він же старий прикажчик Павлова!

— Як же він тоді потрапив до вас у польоводи?

— Нічого не поробиш, пролетарій, — зітхнув Тимко Улас. — А вибрали його як спеца!

— Добра мені пролетарія, — засміялась Ярошенкова Сонька.

— Подивились би ви на його жінку, хіба ж така бариня!

— Еге, коли служила у дитясах, то не приступи й недоступи! А те й забула, що два сини її їли наші продукти!

— І здорові сини?

— Та парубки, — обурено заявило кілька голосів. — Одному років 18, а другому, мабуть, років із 16 буде.

— І що ж, вона й досі служить!..

— Ні, вигнали. Жінки бунт зробили проти неї, і правління змушене було її зняти, — сміється Ярошенкова. — Вона тоді назвала нас свиньми і пішла. І тепер ні на жнива, ні на яку іншу роботу ходити не хоче.

— Та її ж, либонь, хтіли дояркою призначити?

— Не захтіла. Де ж, пак, погодиться вона свої ніжні й ручки псувати!..

Одно слово, ми скоро вияснили, що „Ялосовета Петровна“, як звали жінку польовода, дихала лютим вітром на колгосп,

нехтувала колгоспницями і одверто висловлювала свої куркульські погляди.

— А що, жінка голови колгоспу ходить на роботу?

— Таке й було! — хором відповіли жінки. — Чого їй ходити, коли в неї, хіба крім пташиного молока, все є!.. Ні, у нас того і в заводі немає, щоб жінки наших начальників робили!

— А хто такий Хоменко?

Присутні сміються:

— Свічколап!..

— Що це значить?

— Та то він колись у церкві оливку продавав та свічки гасив, ну через це його й прозвали так. Ну, а загалом, людина не наша! — заявляє Негреба.

— А Килина?

При згадці про Килину серед жінок стався рух.

— Та це ж одна компанія, — Троян, Дем'ян Іванович, Хоменко, Сердешний Іван. Де вони, там і Килина!

Так, картина вияснюється.

— Я вам, товариші, скажу так, — заявляє Любка Шелюх, — Килина — це просто гуляща жінка!

— І у нас її ніхто не поважає. Чоловік у неї, знаєте, такий собі безответний, і вона живе на всю волю!

— Батько її втік із села, як тільки почалась колективізація, і ніхто не знає, де він і є!

— А брата недавно вигнали з „Червоного Партизана“, як куркуля!..

— Виходить, що якби Килину вигнали з колгоспу, то було б добре!..

— О, ще й подякували б. Вона оце тільки і на роботу почала ходити, а то все була у нас за старшу куховарку на кухні в колгоспі. Ну, й не без того, щоб не прилипало до її рук продуктів!

— А що ви скажете про Бухана?

— О, це хитрий. Цей усе другої лінії чекає.

— Якої другої лінії?

— А такої, що, мовляв, переміна мусить бути.

— Що ж це за переміна?

— Бухан прямо не говорив, а все більше натяками казав. — „Почуваю, каже, хлопці, що должна бути якась переміна!“ — А про яку вже він перемену думав, того не сказав.

І що далі розгорталась наша розмова, то нам ставало ясніше, як ловко і як уміло зумів нас обійти класовий ворог у „Новому Житті“, як він зайшов з тилу і проліз у саме серце колгоспу. І ми всі розуміли, що обставини вимагають рішучих дій і то негайно.

Лягли далеко за північ, але ми не спали. Ми готували „бомбу“.

І от на ранок бомба вибухнула. Це була наша польовка, яку ми назвали „На сполох!“ Ми її переписали в чотирьох примірниках, — один із них повісили на воротах правління, щоб його могли читати всі колгоспники, що туди приходять, другий дали в кооперацію, а два лишили у себе, щоб прочитати і обговорити на бригадах.

Вгорі йшло гасло:

КОЛГОСП „НОВЕ ЖИТТЯ“ У ГЛИБОКОМУ ПРОРИВІ

Класовий ворог обійшов нас з тилу, проліз на керівні посади, розкладає артіль з середини, зриває збиральну кампанію, хоче пустити Артіль під укіс!

КОЛГОСПНИКИ Й КОЛГОСПНИЦІ!

Вище класову пильність і більшовицьку непримиренність! Залізною мітлою вимести з артілі куркулів, підкуркульників, підлабузників, переродженців!

Витягнемо наш колгосп з прориву! Зробимо його більшовицьким, а колгоспників заможними!

У передовій, що носила назву „Причина в людях“, описувався стан колгоспу та наводились численні факти шкідницької та підривницької роботи агентів класового ворога. Газета кінчалась фейлетоном, де „дід Панас“ пропонував:

— Геть з колгоспу куркульського агента Трояна, що колгосп пропива!

— Хоменка Луку, колишнього божого слугу!

— Куркульку Лугову Килину, що плаче за своїми сорока десятинами!

— Польовода Притулу, вірного панського пса!

— Бухана Саву, Кричка Дмитра та Сердешного Йвана, які Троянові та Притулі допомагали!

— Геть куркульське охвістя! Очистимо наш колгосп від усякого сміття!

— Не то буде біда. Куркульські полигачі з'їдять наш трудовень, це ж ясно як день. А щоб цього не було, класову пильність піднесемо!

— Рвачам і розкрадникам не місце в наших лавах, дамо їм рішуче од коша! Поставимо наш колгосп на ноги!

— Ми даємо більшовицьку обіцянку: вперто боротись за гасло товариша Сталіна: „зробити колгоспи більшовицькими а всіх колгоспників заможними“!

— У відповідь на куркульську вилазку Трояна — закінчимо ударно жнива!..

Газета справила на колгоспників величезне вражіння, бо такого ще в „Новому „Житті“ ніколи не було. Коло газети стовпились мало не всі колгоспники і вголос її читали. Читання те щоразу переривалось реготом та репліками.

— Оце так прохватили!..

— Оце правильно, оце по нашому!..

— Давно вже треба було їх викрити!..

— До єдиного слова правда,— каже одна з колгоспниць.— А ми були, дурні, сліпі та вірили їм!..

— Ну, тепер їм вкрутять хвоста!..

А події розгортались з нечуваною швидкістю. Прибіг весь блідий, з перекошеним від роздратування обличчям, Троян. При його наближенні запанувала мертва тиша, бо ще страх перед ним серед колгоспників не розвіявся. Він накинувся на них:

— Ви чого тут зібралися?.. Чого й досі не на роботі?.. Чого смієтесь?.. Одні дурні писали, а другі читають!..— і простяг руку до газети, щоб її зірвати.

Але тут виступив Халепа і холодним тоном сказав.

— Не руш!.. Відповідатимеш!..

Троян сполотнів. Він закричав:

— Це провокація!.. Ви підриваєте авторитет правління!.. Я скаржитимусь на вас політвідділові!.. Поки що я тут хазяїн!..

— Заспокойсь,— тим же тоном відповів Халепа,— ти вже більше не хазяїн. Постановою політвідділу ти від учорашнього дня з головування знятий!..

— Неправда!.. Покажи документ!..

— Ось документ. Читай.

Дійсно, наш посланець привіз відповідь уночі з політвідділу, де начальник писав:

— „Схвалюю всі ваші заходи. Трояна з головування знімаю. Скликайте вечером загальні збори. До вас приїде товариш Лось“.

Троян, коли прочитав записку, одразу якось знітився, зів'яв; він зрозумів, що справа його програна і повернув назад. Колгоспники мовчки пропустили його на вулицю.

— Ну, цей спікся!— сказав хтось йому вслід.

Килина нічого цього не знала. Вона сьогодні старанніше, ніж будьколи, одяглась, пов'язала голову новою жовтогарячою хусткою з зеленими квітками і, позирнувши на себе кілька разів у дзеркало, швидко пішла в поле. Вона хотіла пройти туди швидше, щоб встигнути побалакати з Халепою. Надоумив її на це Дем'ян Іванович. Вчора, зайшовши до неї, він сказав:

— Ти, Килино, заходись коло Халепа. Хлопець він молодий, то, може, й той... Та тебе не вчити, як це робити, ти вже вчена!— і він підморгнув до неї.

— А навіщо це вам потрібно, Дем'яне Івановичу?

— Хіба ти не розумієш?..—і Дем'ян Іванович почав давати довгі й докладні інструкції Кишині.

Тепер Кишина швидко йшла дорогою і обдумувала, що вона скаже Халепі, як зачепить його. Здалеку побачила гурт колгоспниць, що про щось жваво говорили, голосно регочучись. Кишина, прищуривши очі, підходить до них. Вона бачить, що Івга Оданець стоїть посередині і читає газету. Всі так заглибились у слухання, що не помітили, як і підійшла Кишина.

Раптом одна з колгоспниць повернула голову і побачила її.

— А от ще одна Троянова та Притулина похлібниця прийшла!—сказала вона.

При цих словах всі обертаються до Кишини і дивляться на неї якимись новими порожніми, невидючими очима. Якусь мить панує мовчанка. Потім та ж сама колгоспниця каже:

— Чого ти витріщила свої зелені баньки? Можеш забиратись, тобі немає місця серед нас!

Кишина метнула розгубленими очима по гуртові жінок. Всі вони були якісь чужі, нові; їхні очі так і шпигали її.

— Чого ж це мені немає місця?

— А того, що ти куркулька!.. От чого!..

— Ось тебе в газеті пропустили,— каже до неї весело Олена Шелюг.—Ану, Івго, прочитай їй, що там про неї написано.

— Ми не хочемо, щоб з нами така куркулька, як ти, працювала. Тебе вже із колгоспу виключили, і ти можеш іти туди, звідки прийшла!..

— До Трояна!

Кишина зневажливо закопилила губу:

— Подумаєш, яке ви мені велике нещастя зробили, що викинули з колгоспу!.. Обійдусь і без нього!..

І ось тут все, що було досі сховано на дні, що накопичувалось роками, вся ненависть до Кишини, що досі приходувалась, тепер вихопилась наверх. Колгоспниці почали наближатись до неї: вони кричали, лаялись, згадували її батька, глузували. Для Кишини це було таким несподіваним, що з неї враз зійшла її пиха, а з обличчя збігла фарба. Вона розуміла, що перед нею глуха стіна, що їй тепер пригадають і батька, який колись вижимав піт з бідняків, і все те, що вона робила, і тому вирішила, що найкраще для неї буде, це поскоріше забратись геть.

— Отак краще буде!—чула вона за своєю спиною.

— Забирайся до своїх!..

— Йч як вирядилась, наче в гості прийшла!

— Когось уже, певне, намітила!..

— Куркулька паршива!..

Але Килина вже не чула тих вигуків. Вона швидко бігла полем додому, її душила лють і вона не переставала сама собі шепотіти:

— Ну, стрівайте ж, погані, я вам докажу!.. Будете ви мене знати!..

Полем на кобилі Трояна скаче Халепа.

— Товариші,—гукає він,—товаришки!.. Ставайте на роботу!.. Потім поговорите!.. Нічого гаяти часу!..

— Товаришу Халепо, а хто ж у нас тепер буде головою?

— Увечері буде відомо, увечері на зборах виберемо!.. А зараз до роботи!..

До Халепи підходять Сірий і щось йому тихо говорить!

— Та не може бути?—голосно й схвильовано скрикнув Халепа. А повернувшись до нас, сказав:—Савка Бухан втік.

— От тобі й раз!

— Але гірше друге,—додав Халепа.—Сірий мені сказав, що всі кілочки з хомутів повийнято і зараз не можна запрягти жодної пари коней.—У Халепи обличчя стає темним.—Скільки треба часу, щоб ці кілочки виготувати?—питає він Сірого.

— Годині три—чотири, не менше!

— Даю півтори, і щоб за цей час вони були. Ти відповідатимеш за це головою!

Ця новина швидко стає відомою всім колгоспникам. Халепа, криво посміхаючись, каже:

— Класовий ворог, тікаючи й відступаючи, все таки намагається і тут нам шкодити!..

— Треба тоді цей час використати для зборів,—пропонує мій товариш.

— А й, правда, давай поговоримо,—згоджується Халепа.

Всі швидко сходяться до табору. Халепа коротко розповідає про стан колгоспу та про перебіг подій.

— Класового ворога ми викрили,—каже він,—тепер нам треба швидко залатати ту шкоду, що її він встиг за цей час наробити. Що для цього потрібно? Більшовицькі темпи в роботі, залізна колгоспна дисципліна!

Він виймає свого блок-нота й продовжує:

— Троянова компанія всіляко затягувала жнива, чекаючи того, щоб або хліб посипався, або його помочило дощем. У нас посівів 870 га, скошено ж на вчора лише 120, лишилось, виходить, ще 750. Щоб закінчити у термін, ми мусимо викошувати по 75 га щодня. Чи є у нас можливості для цього? Так, є. Ми маємо 10 жаток; значить на кожну жатку припадає щоденна норма у 7,5 га. Це багато, такої норми ми не осилимо, але 6 га це нам під силу, бо у сусідніх колгоспах саме таку норму дають косарі. Крім того, ми будемо прохати, щоб нам МТС прислала тракторні косарки, що можуть дати 20 га на день. Маємо, таким чином, 80 га. За

таких норм, коли ми доб'ємось їх, ми зможемо вкластися якраз у той строк, що даний нам від партії й уряду. Але для цього ми повинні працювати у три, в чотири рази краще, ніж працювали досі!.. — І Халепка озирає збори.

Слово забирає бригадир Штанько.

— Товариш Халепка правильно каже, — говорить він, — що для того, щоб витягти наш колгосп з прориву, треба підвищити якомога норми виробітку. А тому я пропоную встановити норму для жаток — 5-6-7 га в залежності від потужності жатки; в'язальницям в'язати не менше 9 кіп на день; мобілізувати всю тяглову силу, людей, а також 6 пар корів!

— Правильно!

— Заперечень немає?

— Схвалить!

— А додатки які у когось є?

— У мене є, — і на середину виходить Продан. — Я пропоную, — каже він, — провести ще такі заходи: перше, провести призов ударників естафети ім. тов. Постишева, зокрема, витягти в це наших жінок; друге, щодня випускати польову газету; організувати червону й чорну дошку, а також червоні й рогозяні прапори для кращих і гірших жаток; організувати конкурс на кращу жатку і виділити для цього премії; п'яте, охопити всі сто процентів наших колгоспників соцзмаганням!

Після Продана забирає слово Івга Оданець.

— Ми, комсомольці, проморгали маневри класового воєнства, що призвели наш колгосп до ганебного прориву! — говорить вона. — Наша бригада найгірша в колгоспі. А тому ми, комсомолки-в'язальниці, вирішили норму в 9 кіп прийняти, витягти нашу бригаду з прориву, зробити її передовою і завоювати для неї червоного прапора!.. Ми викликаємо на соцзмагання бригаду Штанька і решту колгоспниць!.. Ми стаємо до лав ударників!..

— Я думаю, — каже Халепка, — що наш комсомольський осередок оформить цей виклик!..

— Ми пристаємо на нього!.. — гукає Олена Шелюг.

Тоді підводиться Негреба. Не беручи у Халепки дозволу, він кричить так, що його чути далеко в полі:

— Товариші, я берусь дати на своїй жатці 7 га, як і кращий косар з „Червоної України“ Роман Веклич. Викликаю на це ж саме товариша Мазоху Андрія!

— Виклик приймаю!.. — гукає Андрій.

Деякий час тільки й було чути: — „Викликаю!“ — „Приймаю!“, — так що Продан ледве встигав записувати всі пропозиції.

Сонце вже добре підбилося, коли повернувся з кілочками Сірий. За півтори години все було полагоджено, всі були на своїх місцях і стали до роботи.

Над заплавиною, що темніла там, унизу, своїми гайками, пливли жовтаві хмари; горобці зграями літали в дуїнному їмлістому повітрі з голосним цвіріньканням; степ горбився і збігав хвилею до збляклого краю неба.

Халепа, коли всі розійшлися, задоволено сказав:

— Ну, товариші, здається мені, ми колгосп зрушили!.. Тепер робота піде!..

І, справді, колгосп зрушив. Уже першого дня Негреба, Мазоха, Продан, Івга Оданець, Олена Шелюг та інші довели, що вони можуть і вміють працювати по вдарному. Це був перший призов ударників в „Новому Житті“. Але це зрушення треба було закріпити. Ось чому Халепа запропонував:

— Ну, я пішов до бригади Сірого, підганятиму там косарів. А ви лишайтесь і розробляйте дальші заходи!

На обід колгоспники сходились веселими ватагами, — ніколи ще у них не було такого бадьорого настрою. Всі були ніби окрилені. А за півгодини перед тим прибіг до кухонь Халепа.

— Що на обід? — запитав у куховарок.

— Галушки.

— Знову галушки! Як у пісні:

І вчора галушки,
І сьогодні галушки!..

А потім серйозним тоном додав:

— Це нікуди не годиться. Треба замість галушок щось їсне придумати!.. Досить уже людей душити галушками!..

Мій товариш, що чує цю розмову, хапає великий аркуш паперу і крупно на ньому виводить:

ВИСЕЛИТИ ЗА МЕЖІ КОЛГОСПУ ГАЛУШКУ!

ДАЙОШ СМАЧНИЙ БОРЩ!

і приклеює те гасло коло кухні.

Колгоспники читають і сміються:

— Правильно. Давно пора вже наше меню перемінити!

Куховарки червоніють, і не знають куди дівати від сорому очі.

Коло казана зустрічаються Мазоха й Негреба.

— Ну, як діла, синашу? — питає Негреба.

— Нічого, харашо. Два з половиною га накатав. А ви, папашо?

— Без малого три. Ну, та до вечера далеко, а там видно буде, хто більше!

Робота не переривалась до пізнього вечора. Працювати покинули аж тоді, коли на степ лягла ніч.

Слепа повільно спадала. Небо розкрилось зорями. Десь за обрієм мигтіли блискавиці. На шляху у полі спалахнув блідий промінь від автомобільних фар, що швидко наближався до нас.

— Певно, Лось їде! — сказав Халепа.

Через п'ять хвилин машина під'їхала до табору. З неї вилізло двоє, — один високий, у військовому одязі, другий нижчий у скромному сіренькому піджачку.

— Лось! — просто сказав військовий, подаючи нам руку. — А це товариш Ницай, — відрекомендував він свого товариша.

— Дуже приємно.

— Ну, як справи? — запитав Лось.

— Прекрасно. Сьогодні перекрили вчорашній виробіток утрое! — І він почав розповідати Лосеві події вчорашньої ночі і сьогоднішнього ранку.

Лось уважно слухав, а коли Халепа скінчив, то сказав:

— До речі, Бухана Саву міліція затримала!..

Потім він подивився на колгоспників, що цікавими очима стежили за нашою групою, і промовив:

— Ну, все ясно. Пішли до них!

— Тоді що ж, може почнемо? — запитав його Халепа.

— Да, починай! — і ми увійшли в світле коло вогню і людей. Коло при нашому наближенні м'яко розімкнулося, щоб зараз же за цим знову замкнутися.

Лось зняв кашкета, при чому в його очах відбився вогонь, і в ясній тиші ночі прозвучав металевий голос:

— Товариші!

Ніч текла над нашими головами. Червоним жаром розсіпались дрова на ватрі. Колгоспники сиділи з серйозними обличчями і слухали слова про боротьбу, про хитрість та підступи класового ворога, про те, що сказав товариш Сталін і як він заповідав колгоспникам працювати, щоб домогтися заможного життя.

На мить в колі вогню з'являється нічна птиця. Помахавши своїми м'якими крилами, вона зникає в ночі.

Звучить металевий голос.

Над обріями мигтять далекі блискавиці.